

Ki Nongrim Litereshor
bad
Ka Jingbishar Bniah

M.B.Jyrwa

Ki Nongrim Litereshor

bad

Ka Jingbishar Bniah

M.B.Jyrwa

Ki Sker

Wat Pep Pule Ia Kane	i
Ka Bynrap - Prof. B.L. Swer	iii-iv
Ki Khyndiat Kyntien - Prof. B. War	v-vi
Ka Stir Thiori-Kritisim - Mr. S. S. Majaw	vii
KA JINGTYRWA	1-4
KI NONGRIM LITERESHOR	5-35
KA JING BISHAR BNIAH	36-49
KI NONGRIM LITERESHOR BAD JINGBISHAR BNIAH	
KAT KUM KI NONGTHOH KHASI 1920-1970	50-146
4.1 - La Thylleng Ka Jingbishar Bniah Ha ka 1920	50-52
4.2 - U Wilson Reade	53-55
4.3 - U Edrenel Chyne	56-66
4.4 - U Woh (October 1929)	67-68
4.5 - U Sydney Evans	69-74
4.6 - U Soso Tham	75-83
4.7 - U Owen Rowie	84-95
4.8 - U H. Elias	96-108
4.9 - U Primrose Gatphoh	109-113
4.10 - U D. Nihon Sing Wahlang	114-119
4.11 - U Soren Khorigsit	120-125
4.12 - U F. M. Pugh: U Radbah Ka Thoh Ka Tar	126-146
KA PAR JINGTIP	147-154

Design & layout by Mang Computers, Dum Dum Rd, Nongthymmai.
Shillong - 793014.

Printed at Labanya Press, Guwahati.

First edition 2002 - Copies 500

WAT PEP PULE IA KANE

Ha kaba sdang, nga kwah ban iatbub lypa don aiu ha kane ka kot. Don ar tylli ki bynta kiba kongsan. Kaba nyngkong ka don ba ki lynnong 1 - 3. Kane ka long ka jingpyrsbang ban bub beit bad ryntib ia ki lynti prat (approaches) kiba don bad ialam ia ngi sba ki nongrim litereshor bad jingbisbar bniab. Dang don kiwei pat ki lynti prat kiba ngam shym kyntbup hangne. Lehse yn sa leh ia kata hadien lada u Trai Kynrad u pynsbait bor ia nga.

Ka bynta kaba ar ka don ba ka lynnong kaba 4. Kane pat ka long ka jingpyrsbang ban sot ia ki mat kiba donkam kiba ki nongthob ha pber ki bubrieb ha ki jingthob jong ki - ki mat kiba dei ki nongrim litereshor bad jingbisbar bniab. Pbin lap hangne shibun ka jingiaiban ia kijub ki mat. Nga la shim ia ki kat kumba ki paw ha ki jingthob, bad ki jingkyntbub na ka liang jong nga ruh ki long baba dei ba dei ka jingiaiban ia kajub. Ka dau ha lyndet kane ka long ba nga la thob halor ki jingthob ha ka rukom kaba long lyngkhot lyngkhot. Kane ka bynta kam shym dei ka tyrko halor ka jingsan jingroi jong kane ka tnat pule, namar kaei kaba nga la leh ka long ban shu bub beit bad kyntbub rub katto katne halor kiei kiei kiba kito ki nongthob ha kito ki snem ki la thob halor kane ka bynta, kata ki nongrim litereshor bad jingbisbar bniab.

Nga la shim ia ka snem 1920 kum ka snem ha kaba kane ka tnat jingpule ka sdang thylleng bad ka snem 1970 kum ban pynkut ia ka phev snem ha kiba ki jingthob u F. M. Pugh ki kut. Ha ka jingshisba ka jingthob kaba khatdub ba u F. M. Pugh u pynmib ka long 1968, bynrei ngam shym bub ia ka kumta. Nga la shu thob 1970 kum kaba kut jong ka phev snem.

Nga pdiang sngewbba ia ki jingkyntbub bad jingbisbar bniab halor kane ka jingtrei na kino kino ki nongpule. Kiba kum kita kin iarap ia nga ban iobi ia kaba ngam shym iobi.

Ngam lab kblem da pynpaw ia ka jingsngewngub kaba kbraw ia I Mrs. S. Pugh, Chairman jong ka Jeebon Roy Memorial Institute iba la shab ia nga ban pule ia kito ki kot kbubor Khasi kiba rim na kiba nga la iob ia kito ki jingthob kiba dei ki jong u Mr. Wilson Reade, U Poet bad U Wob. Ka jingkylluid mynsiem jong I ka la pynsblur shibun eh ia nga.

Nga sngewngub ia I Bab Banri Rynga iba la pynwad shitom na Synod Office, Shillong ia ki kopi jong 'U Nongialam Khristan' na kiba nga lab ban iobi ia ki jingthob u Sydney Evans halor ki phang ka mitar bad ki jingrwai. Ka jingsngewngub ka leit sba I Bab Maurice G. Lyngdoh na iba nga la iob katto katne ka jingtip kaba ia dei bad u Owen Rowie.

Nga pynpaw ia ka jingsngewngub kaba kyrpang ia I Prof. B. L. Sver bad Prof. B. War (Khasi Dept. NEHU) bad ia I Mr. S. S. Majaw (Khasi Deptt. Synod College) namar ki jingkyntboh ba kordor ba ki la ai halor kane ka kot. Ka jingpynlut por jong ki ban pule ia ka kot shuwa ba kin ai jingkyntboh kam long ka kam kaba rit. Nga sngewngub eb ia ki barob lai ngut.

Ka iing jong nga, kyrpang eb I Rev (Dr) J.F. Jyrwa i la long ka jingkyrshan bor bab ia nga ba kaba thob bad pyndep ia ka. Lada kblem ka jingiaipynshur na I bad na ka iing bi barob kawei ngan jin da la lwait ba shiteng lynti. Ka jingiaishab u kbun jong nga u Andrew ban type ia ka manuscript ka la long kawei kaba nga da sngewngub eb. Hynrei ka jingpynsbait bor kaba kyrpang eb ka wan na u Kynrad jong nga u Blei ba u Jisu Kbrist. Sha u ka nam ka burom barob ka leit.

Ha-Sharing Cottage,
Lumbhalang, Nongthymmai
Shillong - 14.
May 23rd, 2002.

Khublei,
M.B.Jyrwa
Khasi Dept. NEHU.
Shillong.

KA BYNRAP

Ka kot Ki Nongrim Litereshor Bad Ka Jingbishar Bniah ka dei sa kawei pat ka synniang kaba i Dr. (Mrs) M. B. Jyrwa i la pynnoh sha u thiar u sup ka thoh ka tar Khasi. Lehse ngam da donkam ba ngan bun ktien shuh balei i ai kyrteng ia ka kot kumta khamtam lei lei ha ka jingiadei bad ka tnat pule ba ki khot ha ka English "literary theory and criticism" namar i Dr. M. B. Jyrwa da lade hi ha "Ka Jingtyrwa" jong i, i la plaid bha ia kata ka phang.

Ngim bakla ban ong ba dei u Prof. H. W. Sten uba la sdang ban ai ksai bad thoh ruh ia kane ka tnat-pule lyngba ki kot kiba bun jait ki jong u. Na ine i phylliah ding la nang pynrhem shuh shuh naduh ba la plie ia ka Khasi Department ha ka North Eastern Hill University ha ka snem 1981 ha kaba la pyrsad shuh shuh ia ka ding da kiwei pat ki nonghikai bad nongthoh kiba la batai bad pynshai kaei kata ka "literary criticism" *ym* dei eh ia kata kaba ki ong ka "literary theory" ha ka jingiadei bad ka thoh ka tar Khasi. Kum ha kata ka por ki nongthoh ia ka "literary criticism" ki shah kynnoh ba ki dei tang ki "nongwohkjat" bad kiba sdang ban "batai stad" kumno ban "thoh". Nga phla ba nga dei uwei uba la long u sohpdung ha kata ka jingshah siat khnam. Hynrei lehse ha ka jingkhylung jong ka kam ha kane ka tnat pule jong ka litereshor ha kata ka por, bad kim da sngewthuh bha kaei kata ka *criticism* bad kaei ka kamram jong ka, bad shuh shuh lehse, kaei ka "mationg" jong ka. Kaei kaba i nongthoh jong kane ka kot i la sot na ka jingthoh jong nga ka ia dei eh kum ka jingkdew lynti ia ki nonghikai ia ka Khasi kumno ban hikai ia ka litereshor ne ha ka English ba ki ong ki *literary approaches towards teaching of literature*.

Niuma, nga la kum kdat khyndiat na kaei kaba nga dei ban ai kynthoh. I Kong Mum (kumba ngi khot ieit ia i) mynta ka khep i la trei ratbah bad sei pyrthei bluit ia kane ka kot lyngba ka jingpule bad ka bishar-bniah jong i ia ka litereshor ryngkat bad ka jingshem, jingiakynduh jong i ruh ha ka kam hikai. Kat kum ka jingiohi jong nga, i nongthoh i la pyrshang la ka bor ban batai pynshai ia kane ka tnat pule kaba i kumba ka dang donkam bha ban pynbha, pynshai, pynryntih bad pynjanai ha ki liang baroh. Nalor kata i la thir la thain bha ia ka jingkyntboh ki myllung Khasi kumno ki ioi, ki sngewthuh bad sngew shaphang ka poitri. Dei halor kine ki jingkyntboh jong ki (wat lada ngim sngew lah ban niew ia ki

kum ki *kritik* ha ka dur kaba shisha) ba ngi sngewthuh ba ki don ia ki sap-tyndrai ban 'thaw' ne siañdur ia ki jingkynthoh bapher jong ki kam ki *creative artists* haba ngi shem haba ki lum lang ia ki snap ki skor ba ka *literary work of art* ka dawa kum ka jingmutdur ba sboh, ka jingiohi jngai bad rngai, ka jingkie ka dohnud, ka bor jabieng lyngba ka jingpeiba ka jingmut jingpyrkhat bad ka jingpynshong dor ba shisha halor kaei kaba ki iashem ia kynduh ha ka jingim. Dei lehse na kine ki daw ba ki nongthoh jong ngi kum ki *Creative Writers* ki sngew ba ki don kata ka jinglaitluid ha ka jingmut jingpyrkhat bad ka jingsawang ha ka jingkie ka dohnud ba ki jingtrei jong ki ki tuid arsut khlem shah kdong noh da ki mawlong mawteh ha ka lynti ia id jong ki.

Niuma, kaei kaba i Kong Mum i la ngam kham jylliew bha ka dei ha ka thwei jong ka poitri namar imat ba kham bun na ki nongthoh kiba la kren ei ei shaphang ka poitri ki dei ki myllung. Ka jingbishar bniah halor kine ki jingkynthoh ka long da shisha ka jinglam lynti bad jingiarap khamtam eh ia ki *research scholars* kiba kwah ban plaid shuh shuh ia ka *Khasi literary criticism*. Hynrei, kum uwei na ki nongthoh poitri, ia ka shat-jingmut ba ka "theory of literature/literary theory ka dei ka nongrim kaba kyrshan ia ka litereshor" kaba ngi shem ha "Ka Jingtyrwa" nga ieh ha ki nongpule ban pynnoh hi ia ki 'sai sawar.

Khatduh nga dap da ka jingkyrmen ba i Kong Mum in nang iai bteng ia ka kam thoh kam tar jong i na ka bynta ka jingroi jingiar ka litereshor Khasi ha ki por ki sngi ba dang wan.

Tang ka kitbok kitrwiang.

August 28th, 2002.

Khublei,

Dr. Bevan L. Swer

Professor & Head,

Department of Khasi,

North Eastern Hill University,

Shillong.

KI KHYNDIAT KYNTIEN

Nga la pule ia ka jingthoh jong i Dr. M.B. Jyrwa ia kaba i la ai kyrnteng *Ki Nongrim Litereshor bad Ka Jingbishar Bniah 1920 - 1970*. I Kong Mum (kumba ngi khot ieit ia i) i la phiah ia kane ka jingtrei ha ki lai bynta, kata ki bynta kiba iadei bad ka *Literary Theory*, ka *Literary Criticism* bad ka history jong kitei ar ha ka Khasi naduh u snem 1920 haduh u snem 1970. Ha ka bynta ba nyngkong i la kdew kyrpang ia ka jingbatai halor ka *Litereshor* ba la ai da kiba bun ki nongthoh, khamtam ki jong ki English. I la tai ia kane halor kine ki mat: (a) Kaei ka litereshor (b) Ka *Litereshor*: Ka jingpyndonkam kyrpang ia ka ktien (k) Ka *Litereshor*: Ka pyrthei ka jingmutdur (e) Ka *Litereshor*: Ka shong ha dor jong ka (g) Ka *Litereshor*: Ka bynta ki nongpule. Ha ka bynta kaba ar, i nongthoh i la tai sani bha halor ja jingbishar bniah (*Literary Criticism*) bad ruh halor ki rukom bishar bniah bapher ba la ju pyndonkam da ki kritik.

Ka bynta kaba lai ka long ka jingkordor eh namar hangne, i nongthoh i la buh beit buh ryntih ia u synniang ki nongthoh Khasi jong kine ki phew snem ba la jied sha kane ka tnat-pule. I la bishar bniah bin-pa-bin halor iwei pa-iwei na ki khatwei ngut ki nongthoh Khasi ha kaba kiba bun na ki hi, ki la jied ban thoh halor ka poitri. Tang lai ngut napdeng jong kitei ki nongthoh ki la jied ban tai ruh halor ka drama, kata u H. Elias, u Owen Rowie bad u F. M. Pugh. Na kane ka kot, ngi lah lehse ban ong ba kine ki phew snem ki long ka aiom jong ka poitri ha ka *history* jong kane ka tnat-pule.

Shuh shuh ruh ha kane ka kot, i nongthoh i la batai bad jer kyrnteng Khasi ia ka *Literary Theory* da "Ki Nongrim Litereshor". Nangta ha ka lynnong kaba lai, i la tyrwa ban ai kyrnteng Khasi ia ki kam bapher jong u kritik, kum 'tyrko' na ka bynta *analyse*, 'kubur' na ka bynta *appreciation* nalar kiwei de. Kine ki long ki jingtyrwa jong i nongthoh bad ka shong sa ha ki longdien ban sani, ban tyntjuh bad ban rai la yn pdiang, kyntait ne tei shuh shuh halor jong ki.

Hadien ka jingkhlad noh jong u Prof. H. W. Sten, la ðuna shibun eh ki jingthoh halor kane ka tnat-pule bad nga sngewkmen shibun ban iohi ia ka jingbteng pat ia ka da kane ka kot. Nga kyrmen ba i nongthoh in dang ia id shaphrang ha kane ka jingtrei jong i, khamtam eh ban lum ban lang ia ki jingthoh halor kane ka tnat-pule ba la noh synniang da ki nongthoh Khasi ha ki phew snem ba dang sah jong ka spah snem ba la leit.

Nga ai ka jingkyrkhu kyrdoh ia i nongthoh ba in nang ioh ka bor met, ka bor pyrkhath bad ka bor mynsiem ban iai kyntiew ia la ka thoh ka tar ha ki por ki ban dang wan.

U Blei un kyrkhu ia phi, Kong Mum.

August 23rd, 2002.

B. War
Professor,
Department of Khasi,
North Eastern Hill University,
Shillong.

KA STIR THIORI-KRITISISIM

Nalor jong u H. W. Sten uba la pyrshang nyingkong eh ban prat phang halor ka histori jong ka jingbishar bniah, mynta sa shi wat kynti pat ngi ioh pdiang, kum ki para nongpule, ia kajuh ka jaid histori ba la kha dei por na ka jabieng i Kong Mum B. Jyrwa.

Kam long toi kaba suk, kaba jem, ban bah wait prat ha ki stir lyngkha ba thain ba jwat jong ka Bishar Bniah khamtam hapoh ka juk ba sanphew snem. Hangne nga iohi ba ia ki ain ki kanun thoh histori la pynshong nongrim ha ka mynsiem jong u nongthoh, kumba la ong u Hegel. Na ka pneh jong ka literature la kha ia ka jingbishar bniah (criticism) bad na ka jingbishar bniah la pynkha ia ka theory. Ka jingtyllun jong kine baroh ha pneh jong ka por, la jan bad jngai kumjuh, ka pynkha ia ka histori jong kano kano na kine.

Hynda kumta, donkam eh ia ka mynsiem jong ka ne u nongthoh. Ka histori namarkata ka pynphalang ia ki rul ki ain kiba i dei bad i donkam ban don, ki dur ki dar, ki lat lat ba tuid ne tyllun suki bad sted, nalor kiwei kiwei de ter ter. Ka jylli jong ka Bishar Bniah ka kham lah ban shong bishar halor ka thiori. Hangne ruh la nang bteng shuh ia u kynjri ka histori.

Haba phai khyndiat sha kane ka kitab *Ki Nongrim Litereshor Bad Ka Jingbishar Bniah (1920-1970)*, I Nongthoh i la pyndep la ka bhah bad la ka kamram na ka bynta ka thoh ka tar ha ka jaitbynriew. Khlem pep, in sa nang bteng shuh ia ki laiphew snem ba sah jong katei ka spah snem. Da kane ka jingtrei shitom, kito ki symboh ksiar ba sah syllai, ba la ju shong lynrum lynrah lyngkhot lyngkhot hangne hangtai, hynrei mynta ynda la pynshong pyndait lang ia ki ter ter, ki la man pynlong ia u kynjri ba itynnad bad ishongkun. Mynta te, ka thiori ka la sdang khielung bad thylleng, katba ka Bishar Bniah ka la ieng rasong rangbah jwaiñ.

Khublei shibun Kong Mum. Kum ka jaitbynriew, ngi dang iai kitbok kitrwiang ba phin nang sei shuh ia ki hira kordor na ki syrtap ka litereshor.

August 27th, 2002.

S. S. Majaw
Head of Khasi Department,
Synod College,
Shillong.

1 KA JINGTYRWA

Nyingkong nyngshap nga dei ban batai aiu nga mut haba nga jer kyrteng ia kane ka kot *Ki Nongrim Litereshor bad Ka Jingbishar Bniah*. Ha ka jingshisha kane ka kyrteng ka long beit ka jingpynwan sha ka Khasi ia kaba ha ka English ka long: *Literary Theory and Criticism*. Kane ka dei kawei ka tnat jingpule ha B.A Honours bad M.A. ruh ha ki subject litereshor kum English, Khasi, Bengali bad kiwei. Haba nga la wad bniah ha ki jingthoh kiba ha shwa jong nga nga lap ba ka la don ka jingpyrshang ban batai bad pynwan sha ka Khasi tang ia ka kyntien *Criticism* kum ka 'Pule Bishar, Bishar Bniah bad Jingbishar Bniah'. Ka jingpynmih jong u H.W. Sten ia *Ka Jingbishar Bniah* (1979) ka la pynlong ia kiba bun ban pdiang ia ka kum ka jingpynwan kaba biang bha ia kane ka kyntien *criticism*. Hynrei ka long ruh kaba shisha ba une ujuh hi u nongthoh ha kawei pat ka por (1991) u la khot ia kane ka 'Pule Bishar'. Kane ka la paw ha ka artikl jong u 'Ki Maw Mer Ka Pule Bishar la Ki Kot Khasi' ha ka *The 140 Years Anniversary of Khasi Literature* (1981).

Haba Ka North Eastern Hill University ka la rai ha ka snem 1976 ban plie noh ia ka Honours Khasi ka la don ka jingdonkam ban thaw ia ka Syllabus na ka bynta kata. Ka Syllabus ka la mih bad la iohi ba ka kynthup nador kiwei kiwei ia ka *History of Literary Criticism and History of Language*. Kane ka la long ka daw bah kaba la pynkhih ia kiba bun ban pyrkhath kumno ban pynwan sha ka Khasi ia ka kyntien *criticism*. Ka jingpynwan ia kane sha ka *jingbishar bniah* la ka la bit la biang eh pynban ka la long tang shiteng shiliang jong kaba mynta ngi pyniakap lang kum 'Ka Literary Theory bad Criticism'. U H.W. Sten u la sngew sahnud ia kane bad namarkata u la thoh kawei ka artikl *Ka Thiori bad Criticism* ha ka Khasi Studies ban batai ba ka 'criticism' ka pher na ka *literary theory*, hynrei um shym pynwan ia ka kyntien *theory* sha ka Khasi. Kane ka artikl ka don mynta ha ka kot *Na Kiwei bad Na Lade* (Sten bad kiwei 1991). Kane ka jingthoh ka long kaba myntoi, hynrei kaba phylla ka long balei une u nongthoh uba la pynwan 'Ka Jingbishar Bniah' ia ka *Criticism* mynta pat u kylla dien trai da kaba thoh *criticism* ia kaba u la thoh ha kiwei pat ki jingthoh *ka jingbishar bniah*. Ha ka jingiohi jong nga u H.W. Sten um shym la jied ban pynwan sha ka Khasi ia ka kyntien *theory*; u shu shim beit ia ka kumba ka long; ka jingpynpher ka la long tang ha kaba la spel Khasi noh: *thiori*. Kane ka kyntien ka long kaba suk ban kynnoh bad kaba shah bha ruh ban spel Khasi. Hynrei ban buh lang ia ki kum 'Ka Thiori bad ka Jingbishar Bniah' ka lam don ka jingbymibeit kumno re

kumno. Ka kham sngewtynnatt ban ong 'Ka Thiori bad Criticism' ban ia kumtei haneng, hynrei haba ka paw ha ka jingthoh wat kata kaba sngewtynnatt ha ka shkor ka lam iwit kumno re ha ka khmat. Ka daw jong kane baroh ka long namar ka jingbyspel lang ia kine ar ki kyntien da kajuh ka rukom. Kan jin da la itynnatt kumba ka sngewtynnatt lada la spel Khasi ia ka kyntien *criticism* ruh. Lehse lah ban spel Khasi: *Kritisism*. Ba ym pat shym ia spel Khasi ia ka, ka shu dang don hi ka jingpher bad jingsngewdkoh, hynrei ban jin da la ia leh kumta, ngin jin da la bud lang baroh. Ka rukom spel *sentens* ia ka kyntien *sentence* ruh ha kaba nyngkong kam da i bit eh, hynrei mynta ngi la ia pdiang ia ka. Kan long kumta ia ka kyntien *Kritisism* ruh.

Hynrei ka jingeh kaba ka kyrteng 'Thiori bad Kritisism' ka wan rah ka long ba kam lah satia ban kdew beit ba kane ka dei beit tang halor ka litereshor. Ban pynthikna ba ka thiori bad kritisism ka dei halor ka litereshor ka dawa ba ngi dei ban da buh lang ia ka kyntien litereshor ruh. Ha ka English ka adjective *literary* na khmat ki kyntien *theory and criticism* ka pynbiang ia ka jingdonkam. Hynrei ha ka Khasi ngim lah ban leh kumta lait noh sa tang lada ngi shim kylliang syndon naduh ka kyntien *literary* ruh. Lada ngi leh kumta, bad spel Khasi ruh ia ka ngin ioh ka tnat jingpule da ka kyrteng *Literari Thiori bad Kritisism*. Ban leh kumne, ka pynsuk ia ki nonghikai bad nongpule. Hynrei ka lynti kaba suk ka lam sha ka ban pyniap ia ka kyntien 'Jingbishar bniah' kaba ngi la pdiang ba ka long kaba biang eh na ka bynta ka *criticism*.

Lada ngi bat ia ki kyntien 'Jingbishar Bniah' bad buh lang ia ki *Literari Thiori bad Jingbishar Bniah* kam ibit ha ki khmat bad kam sngew pliah ha ka shkor. 'Jingbishar Bniah' ka dei ka *loan translation*, kata ka jingshim kylliang ba tang ia ka jingmut jong ka kyntien *criticism*, te lada ngi lah ban leh kumta ia kawei balei ngim leh kumta ia ki kyntien *literary theory* ruh? Ha ka jingiohi jong nga ki kyntien 'shna iing' kin long kiba bit bha ban shim na ka bynta kane; kane ka mih na kaba ngi peit ia ka litereshor kum ka jingthaw kaba u nongthoh u thaw da ki kyntien. Lehse ngim pat klet ba 'poet' ka mut u 'nongthaw'. Ka litereshor kum kaba la thaw ka donkam ka nongrim kaba biang halor kaba kan ieng kumjuh kumba kano kano ka jingtei ka donkam. Kawei na ki kyntien kaba shat ha ka jingmut ka dei ka *shawrot*. Ka *shawrot* ka dei ka kynroh kaba kham iar ka pyngkiang ban ia ka kynroh iing. Kham bunsien ki shawrot jong ki jingtei ki long kiba sawdong. Ka jinglong ba sawdong ka pynlong ia ka kaba khlain ban kyrshan ia ka kynroh ne u paia jong ka jingtei kaba lah ban long ka iing ne u mot, etc. Ka *shawrot*, ha kiwei pat ki kyntien, lah ban ong ba ka dei ka kynroh seng. Lada ka iing ka ieng ha ka kynroh seng kaba ngi khot ka *shawrot* hato ym long mo ban khot ia ka kynroh seng jong ka litereshor ruh ha *shawrot* jong ka litereshor?

Haduh mynta ngam pat iohi ban don kano kano ka jingtyrwa ka ban ia biang bad ka kyntien *theory*, namarkata, halor ka jingbatai haneng shaphang ka kyntien shawrot, bad lehse lada ia pdiang paidbah ia kane, *Ka Literary Theory and Criticism* kan kylla long noh *Ka Shawrot Ka Litereshor bad Ka Jingbishar Bniah*. Hynrei haba pyrkhatt pat ia ka litereshor bad ia ki nongrim kiba ka ka ieng ngin shem ba ki nongrim ki long beit tang saw tylli:

- (i) Ka Litereshor kum ka jingtrei
- (ii) Ka Litereshor kat kum u nongthoh
- (iii) Ka Litereshor bad ka pyrthei sawdong
- (iv) Ka Litereshor bad ki nongsngap ne nongpule

Dei halor kine ki saw tylli ki jingshisha shaphang ka litereshor ba ki jingiatuklar la na ka liang ka theory ne ka criticism ki shad tawiar. Ka jingiatuklar ka lah ban pher kawei na kawei; wat kita kiba na kajuh ka mat ruh ki lah ban pher, hynrei la ki pher katno katno ruh, kine saw ki long kum ki mawdong kiba kyrshan tynggeh thrait ia ka litereshor ba kan lah ban ieng bad pyndep ia ki kamram baroh ba la ai ha ka. Kine ki saw tylli ki mat kum ki mawdong ki long kiba ka litereshor kam lah ban kyntait sharud. Khlem ma ki, lehse yn ym don litereshor hi. Baroh ki jingpyrkhatt shaphang: Kaei ka litereshor? Kiei ki kamram jong ka? etc, ki shem ka jubab ha kitei ki saw tylli ki mat, kata haba shu shim ia ki jubab kyllum. Ngin sa iohi ha ka lynnong kaba bud ba ka long shisha kumta. Ka jingsngewthuh shaphang ka litereshor (theory of literature) kumba la kdew ka shad sawdong sawdong kine ki mat kiba kum ki mawdong. Haba nga pyrkhatt ia kine kum ki mawdong bad haba nga ia nujor ia ki bad ka shawrot ne kynroh seng nga iohi ba kine saw kum ki mawdong ki long kiba kham dait sbiak ha ka jingkdew ban ia kaba ka kyntien 'shawrot' ka leh. Ka kyntien 'mawdong' ha ka jingsngewthuh jong nga ka kham sngew kyntiak, kham sngew don dong ban ia ka kyntien 'shawrot'. Haba nga dei ban jied kawei na kine ki kyntien jingtei, nga sngew kum ban shu jied ia ka kyntien 'mawdong' bad ban tyrwa ba yn pyndonkam ia kane ha ka jingmut ka kyntien *theory* kumta ba ngin ong noh ia ka *Literary Theory and Criticism* da *Ki Mawdong Ka Litereshor bad Ka Jingbishar Bniah*.

Hynrei ka kyntien *mawdong* ka sngewbiang tang haba ong 'ki mawdong', lada ong 'u mawdong', kata lada dei ban kren tang shaphang kawei ka don ka jingsngew dkoh kumno re. Ka don ka jingdkoh lada yn ong: "u mawdong litereshor uba ngi tip paitbah u long: ka litereshor ka dei ka it khmih ka imlang sahlang." Ka jingdkoh ka wan na ka jingshisha ba ha ka Khasi, ki kyntien English *literary theory* ki shim ia ka kyntien *ka* na khmat, hynrei ngim lah pat ban ong ka mawdong litereshor namar ka

kyntien mawdong ka ïaid tang bad ka kyntien u ym bad ka kyntien ka. Na kane ka daw la dei ban kyntait ia ka jingtyrwa haneng ba lehse ngi lah ban ong ki mawdong litereshor ia ki literary theory.

Ka kyntien 'nongrim' ka long sa kawei pat ka kyntien kaba ngi lah ban shim. Haneng la dep kdew ba ka litereshor kum kata kaba la thaw ka donkam ia ka nongrim halor kaba ka ïeng. Ka theory of literature/literary theory ka dei ka nongrim kaba kyrshan ia ka litereshor. Te lada ka long kumta balei ngim shim ia ka kyntien 'nongrim' bad ong syndon ia kane ka tnat pule: Literary Theory and Criticism da *Ki Nongrim Litereshor bad ka Jingbisha Bniah?* Ka kyntien 'nongrim' ka don ka jingmut kaba kham kyllum. Kum ka kyntien shna ïing ka lah ban thew ia ka thliw ba la tih ban pynieng ia ki paia, ka lah ban mut ia ka khyndew baroh kawei ha kaba ka jingtei ka ïeng. Ki literary theory ki ai ki jingbatai kiba ia dei bad ka jingkylli kaei ka litereshor. Ha kiwei pat ki kyntien, ngi lah ban kylli kiei ki nongrim halor kiba ka litereshor ka ïeng, lane kiei ki nongrim kiba pynlong litereshor ia kano kano kaba la thoh lane la 'thaw' kumba la kdew haneng. Kine ki jingkylli shaphang ka ne ki 'nongrim', ka pynbor ia nga ban pyrkhath ba ka kyntien 'nongrim' hi ka long kaba biang eh na ka bynta jong ngi. 'Nongrim litereshor' kum ka 'Jingbisha Bniah' ka dei ka loan translation; haba buh ia kine ki ar ba kin ia ïeng lang kumne: Ki Nongrim Litereshor bad Ka Jingbisha Bniah ki ibit bad sngewbit kumno re kumno. Na kane ka daw nga la jied ia kane bad nga la jer syndon ia kane ka thup da ka *Ki Nongrim Ka Litereshor bad Ka Jingbisha Bniah*. Ka shong ha phi ki nongpule ban pdiang ne em ia kane ka jingtyrwa.

Kane ka thup jong nga ka long ka jingpyrshang ban batai shai ka mut aiu ki nongrim ki litereshor, kumno ki ia pher na ka jingbisha bniah, kaei ka jingjadei kine ar bad ka litereshor. Kine bad kiwei pat ki jingkylli kiba ia dei bad ka litereshor kum kaei ka poitri/drama/nobel kim long ki jingkylli kiba suk ban jubab. Ka jingjwat, jingthiañ bad jingkyllaiñ jong ki ka shong eh ha ka jinglong jong ka. Ka litereshor ka long ka bym shah batai da kaba suk. Kane ka la pynlong ia katto katne ban pyrkhath ba ki jingkylli hi ki long ki bym lah jubab. La ka long kumta, kane ka jingpyrshang barit jong nga ka long tang ban ai ksai ha ki nongpule, ban lam lynti ia ki sha ki jubab ia kitei ki jingkylli ba la kdew haneng bad ha kajuh ka por ban kdew ia ka jingdonkam ban iohi ia ka jingiar jong ka lyngkha trei.